

Asia: VN/10633/2020

Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän väliraportti

Väliraportissa on kuvattu koronaviruskriisin aikaista digiloikkaa laajasti eri sektoreilla. Katsotteko, että sektorien kehitystyötä on kuvattu riittävällä tavalla?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta kommentoida Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän väliraporttia ja toimenpide-ehdotuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialan kuvauksia väliraportissa voisi tarkentaa seuraavasti.

Valmiudet etäopetukseen siirtymiseen ovat vaihdelleet perusopetuksen lisäksi ammatillisessa koulutuksessa ja korkea-asteella koulutusalojen, tutkintojen ja tutkinto-ohjelmien välillä. Ammatillisessa koulutuksessa valmiuksiin ovat vaikuttanut puutteet laitteissa ja eri koulutusalojen väliset erot siinä, miten hyvin käytännön taitoja voidaan oppia digitaalisten välineiden välityksellä tai omatoimisesti. Yleisesti ottaen koronakriisin aiheuttama muutos ollut hyvin yhtäkkinen eikä opetusta ole aina ehditty siirtämään verkkoympäristöön sopivaksi. Raportissa voisikin nostaa esille erilaisten, kestävien oppimisympäristöjen merkityksen ml. digipedagogiikan merkityksen. Sivulla 31 kerrotaan että koulutuksen digitalisoitumisen ja uusien toimintamallien kehittämisen haasteena ovat etenkin varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa kuntien taloudelliset resurssit. Vastaavat taloudelliset haasteet koskevat myös lukiokoulutusta. Lisäksi etäopetuksen mahdollistavien laajakaistayhteyksien ja ohjelmistojen hankinta sekä ylläpito vaativat resursointia. Verkko-opetusympäristöjen hyvä hallinta edellyttää monipuolisia digitaalisia taitoja niin opettajilta kuin oppijoilta.

Uudet opetuksen toteutustavat herättävät kysymyksiä myös laadunvarmistuksen ja osaamisen todentamisen suhteen. Korkeakouluissa muun muassa tenttien korvaaminen muilla suoritustavoilla, niiden valvominen, henkilöllisyyden todentaminen ja vilpin torjuminen sekä etäsuorittamisen ratkaisujen laajentaminen suurille osallistujamäärille asettavat haasteita. Yleisesti pedagogisen osaamisen kehittäminen ja vahvistaminen on tarpeen, jotta digitaalisuutta voidaan hyödyntää mahdollisimman hyvin oppimisprosessien tukena.

Sivulla 14 lähtötilanteen osalta voisi todeta, että lukiokoulutuksen digi- ja etäopetusvalmiuksien kehittymistä on osaltaan tukenut ylioppilastutkinnon digitalisoituminen keväästä 2019 lukien sekä digitaaliset oppimateriaalit ja mahdollisesti oppimisolustat. Korkeakoulusektorilla digitalisaatiota on edistetty korkeakoulusektorilla jo useiden vuosien ajan mm. yhteentoimivuutta kehittämällä sekä viime vuosina OKM:n kärkihankerahoitusta saaneiden kehittämishankkeiden toimilla. Raportissa voisi nostaa esille avoimien, joustavien opintojen merkityksen tarvittavan (digi)osaamisen kehittämiseksi. Korkeakoulut ovat avanneet avointa etäopetustansa laajemmin käyttöön koronaepidemian aikaan esimerkiksi muille tutkinto-opiskelijoille ja työttömille.

Sivulla 14 koulutuksen toimialakohtaisessa kuvauksessa raporttiin voi tarkentaa, että syksyllä 2020 käynnistyvä korkeakoulujen digivisio 2030-hanke vie korkeakoulutuksen digitaalisen palveluympäristön kehittämistä eteenpäin osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 toimeenpanoa. Keskeisenä toimenpiteenä korkeakoulut esittävät oppimisen kansalliset tietovarannot avaamista yksilön ja yhteiskunnan käyttöön ja luodaan maailmanlaajuisesti ainutlaatuinen oppimisen ekosysteemi, joka tuo kansainvälisen kilpailuedun Suomelle yhteiskuntana ja yksilöille oppijana.

Yleisesti voisi todeta, että maiden erilaiset koronaepidemiaan liittyvät rajoitukset ovat vaikuttaneet heikentävästi myös opiskelijaliikkuvuuteen, kansainväliseen koulutus- ja opetusyhteistyöhön sekä kansainvälisten osaajien saamiseen Suomeen.

Jatkossa tarvitaan tutkimusta etäopetuksen siirtymisen vaikutuksista oppimiseen, oppimistuloksiin ja opintojen etenemiseen. Edellä mainittujen ohella on tärkeää edistää myös koulutusasteiden välistä yhteentoimivuutta ja yhteistyötä jatkuvan oppimisen mahdollistamiseksi. Tämä tulisi lisätä raportin sivulle 14. Tästä on esimerkkinä kehitteillä oleva koulutusasteiden yhteinen avoimet oppimateriaalit kirjasto (aoe.fi) sekä juuri asetettu työryhmä kehittämään yhteistä, kestävästä ratkaisua identiteetin ja omien tietojen hallintaan sekä tunnistautumiseen opetuksen ja koulutuksen toimialalla.

Raportissa voitaisiin koulutus-osiossa tuoda esille vahvemmin tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan näkökulma. Tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan digitalisaatiota käsitellään kohdan ”Koulutus” alla (s. 14), vaikka se on toimenpiteissä kuitenkin myös omanaan. Saman erottelun voisi tehdä itse tekstiin. Myöskään koronakriisin vaikutuksissa ei käsitellä tutkimusta (s.22). Kuitenkin tutkimukseen kohdistui merkittäviä vaikutuksia – esimerkiksi laboratoriot suljettiin lähes kokonaan, ja tutkijat siirtyivät etätöihin. Tämä asetti haasteita mm. kansainväliseen yhteistyöhön. Tutkijoilla on ollut keskeinen rooli esimerkiksi mallintamisessa ja ratkaisujen etsimisessä koronaviruksen vastaisessa taistelussa. Tutkimuksessa käytössä olevilla digitaalisella infrastruktuurilla, kuten Elixirillä, voidaan tukea tutkimusyhteistyötä. Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta -kohdassa keskeiseksi tavoitteeksi nostetaan tutkimusaineistojen ja infrastruktuurien saatavuuden parantaminen ja avoimen tieteen hyödyntämisen mahdollisuudet. Tämän yhteydessä voisi huomioida myös tutkimustiedon käytön ja muun muassa tekoälykehityksen sekä esim. DL:n ja EuroHPC:n. Tutkimus ei ole vain datan tuotantoa, vaan ennen kaikkea sen käyttöä ja analyysiä.

Nuorisotyötä käsitellään otsakkeen ”Taiteet, viihde ja virkistys” alla, mikä on varsin poikkeuksellinen valinta. Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuorisotyöllä tarkoitetaan nuorten kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden tukemista yhteiskunnassa. Yleisesti ottaen nuorisotyön katsotaan kuuluvan non-formaalien oppimisen piiriin. Ehdotamme, että otsake ”Koulutus” laajennettaisiin muotoon ”Koulutus ja oppiminen” ja nuorisotyö käsiteltäisiin tämän otsakkeen alla. Nuorisotyön digiloikka on väliraportissa kuvattu lyhyesti sivulla 15 ja lähtötilanteen kuvausta olisi hyvä tarkentaa muun muassa seuraavilta osin. Verken selvityksen (2019) mukaan digitaalisuuden hyödyntäminen on aktiivista ja monipuolista ja nuorisotyöntekijät käyttävät säännöllisesti keskimäärin seitsemää eri digitaalista palvelua työssään. Nuorisotyöntekijöistä yli 90 % pitää yhteyttä nuoriin sosiaalisen median tai viestipalvelun avulla. Yli puolet käy myös ohjauskeskusteluja nuorten kanssa verkon välityksellä. Mobiililaitteiden määrä on kasvanut ja lähes kaikilla kuntien nuorisotyöntekijöillä (98 %) on käytössään työnantajan tarjoama älypuhelin. Nuorisotyöntekijöistä ja esimiehistä 90 % arvioi oman digiosaamisensa vähintään tyydyttäväksi.

Lisäksi sivulla 24 todetaan, että ”Nuorisotyössä ja liikunnan toiminnassa on siirretty mittavassa määrin verkkoon.” Tätä voisi täydentää seuraavasti. Kriisin ensimmäisinä viikkoina nuorille suunnatut palvelut ja toiminnot keskitettiin nuorten suosimille sosiaalisen median alustoille ja sovelluksiin, kuten WhatsApp, Instagram, Discord, TikTok, Snapchat, YouTube ja Twitch, joiden käyttötukea myös tarjottiin nuorisotyöntekijöille. Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskus julkaisi ohjeistusta verkkonuorisotyöstä sekä suomeksi että englanniksi. Vuodesta 2019 tarjotun maksuttoman digitaalisen nuorisotyön verkkokurssin suosio kasvoi huomattavasti kriisin aikana. Tähän mennessä noin 5 000 nuorisotyöntekijää ja nuorten parissa toimivaa on osallistunut verkkokoulutuksiin. Muiden toimenpiteiden ohella käynnistettiin videosarja koronakriisin aikana kehitettyjen hyvien käytäntöjen jakamiseksi.

Pitkän aikavälin kehityskulkujen arvioinnissa olisi hyvä ottaa huomioon osaamisen ja valmiuksien kehittämisen lisäksi sen, miten osaamista ja valmiuksia pitäisi pitkällä aikavälillä kehittää, jotta digitalisaation mahdollisuuksista saataisiin kaikki hyöty irti. Väliraportissa sivulla 4 mainitusta DESI-indeksistä on julkaistu myös uudempi raportti hyödynnettäväksi (vuoden 2020 raportti). Koulutuksesta puhuttaessa olisi hyvä puhua myös osaamisesta ja perustaitojen lisäksi myös syventävistä taidoista ja huippuosaamisesta. Esimerkiksi DESI-raportissa puhutaan myös syventävästä osaamisesta (advanced skills). Jos halutaan suunnata katse tulevaan, on tärkeää huomioida, millaisia perusdigitaatioita tulevaisuuden yhteiskunnassa ja työelämässä tarvitaan. Jossain määrin pitäisi pystyä ennakoimaan myös alakohtaisesti eriytyviä syvällisempiä digitaatioita. Lisäksi tulee tunnistaa, että digitalisaatiolla on vaikutuksia myös opetuksen ja koulutuksen sisältöihin sekä esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa osaamistavoitteisiin.

Pitkän aikavälin vaikutuksissa voisi myös huomioida, että koronakriisin aikana osa kulttuurilaitoksista kartutti digitaalista osaamistaan ja käyttäjät saivat kokemuksia uusista digitaalisista kulttuuripalveluista. Tämä todennäköisesti edesauttaa kulttuurialan digitalisaatiota tulevina vuosina, erityisesti mikäli alan digitaaliseen toimintaympäristöön liittyvää osaamista saadaan kehitettyä. Ratkaisevaa digitaalisten kulttuuripalveluiden yleistymiselle on, minkälaisia uudenlaisia mahdollisuuksia ne tarjoavat taiteen tekemiselle ja kokemiselle, miten saavutettavia ne ovat eri väestöryhmille sekä minkälaisia ansaintamalleja onnistutaan kehittämään.

Katsotteko, että toimet, joita väliraportissa esitetään, riittävässä määrin edistävät tavoitteita? Jos ette, miten toimenpiteitä tulisi täydentää?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Etäopetuksen kehittämisessä on tärkeää huomioida koulutusjärjestelmän eri asteiden tunnuspiirteet ja oppijoiden tarpeet. Väliraportin etäopetusta koskeva toimenpide-ehdotus sekä tätä tarkentava liitteen toimenpide-ehdotus 2 keskittyvät nyt vahvasti perusopetukseen. Väliraportissa todetaan, että ”Opetuksen osalta tulee selvittää ja tehdä tarvittavat lainsäädäntömuutokset etäopetuksen mahdollistamiseksi, vaikutukset selvittäen”. Tätä on tarkennettu toimenpide-ehdotusten listassa seuraavalla tavalla: ”Selvitetään ja tehdään tarvittavat lainsäädäntömuutokset, joilla mahdollistetaan etäopetus sekä määritellään etäopetus ja sen tavoitteet sekä vaikutukset oppilaan oikeuksiin ja opetuksen järjestäjän velvollisuuksiin. (OKM)”

Toimenpide-ehdotus 2 tulisi poistaa, sillä perusopetuksessa on jo nyt mahdollista järjestää etäyhteyksiä hyödyntävä opetusta ja on katsottu, ettei ole tarpeen muuttaa lainsäädäntöä pysyväisluontoisesti tämän osalta, erityisesti ottaen huomioon lasten oikeudet. Etäopetuksen kehittämistä perusopetuksessa on käsitelty toimenpide-ehdotuksissa 19 ja 20 riittävällä tavalla.

Ehdotamme Digiosallisuus-osion toimenpide-ehdotuksessa nuorisotyön huomioimista seuraavalla täydennyksellä: ”Eri koulutusasteilla digiosallisuutta parannetaan selvittämällä yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua etäopetukseen ja -opiskeluun sekä nuorisotyössä nuorisotyön toimintoihin ja palveluihin tukemalla laitehankintoja. Digitaalisen etäopetuksen tarjontaa vahvistetaan kaikilla koulutusasteilla. Digitaalisten palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta on huolehdittava.”

Mitkä toimenpide-ehdotukset tulisi priorisoida? Millä perusteilla?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa toimenpiteen 2 poistamista edellisessä kohdassa esille tuoduista syistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa tämän lausunnon seuraavassa osiossa ehdotetuin muutoksin etenkin toimenpide-ehdotuksia 3, 6, 19, 20, 26, 34 ja 35. Lisäksi digitalisaation edistämisen keskeisiin elementtien kuten sähköisen identiteetin, tunnistautumisen ja omien tietojenhallintaan sekä tietojen yhteentoimivuuteen tulee jatkossa panostaa. Nämä ovat myös edellytyksiä sujuville digitaalisille palveluille.

Toimenpide-ehdotuksissa olisi hyvä huomioida myös kansainvälinen opiskelija- ja tutkijarekrytointi ja Suomen houkuttelevuuden takaamisen edellyttämät digitalisaation mahdollistamat nopeat toimenpiteet.

Mitä toimenpide-ehdotusten toteutuksessa tulee huomioida?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Osioiden toimenpide-ehdotuksiin ehdotamme seuraavia muutoksia ja lisäyksiä.

Paikka- ja aikariippumattoman arjen mahdollistaminen -osio

Kolmannen toimenpide-ehdotuksen voisi muotoilla uudelleen muotoon ”Edistetään korkeakoulutuksen digitalisaatiota sekä innovatiivisia oppimisympäristöjä, avointa oppimateriaalia ja koulutustarjontaa, myös kansainvälinen yhteistyö huomioiden, osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 toteutusta (OKM, korkeakoulut).”

Osioon voisi lisätä toimenpide-ehdotuksen ”Jatketaan työtä kansalaisen omien koulutustietojen hallitsemisen mahdollistamiseksi oman osaamisen hyödyntämiseksi ja kehittämiseksi ja varmistetaan mahdollistava lainsäädäntö ja ratkaisut.”

Digitaalisten valmiuksien turvaaminen -osio

Osion toimenpide-ehdotukseen 9 ehdotamme otettavan huomioon myös koulukiinteistöjen varustamisen kuituyhteyksillä opetuksen digitalisaation edistämiseksi. Toimenpide-ehdotukseen 10 voisi lisätä toimijaksi opetus- ja kulttuuriministeriön: ”Tiivistetään yhteistyötä EU:n lohkoketjustrategian kansallisessa valmistelussa ja toteuttamisessa. (LVM, VM, Traficom, OKM, muut)”

Hallinnon keventäminen -osio

Toimenpide-ehdotuksen 26 toteutuksessa voisi huomioida OKM:n roolin kansainvälisten opiskelijoiden opiskelulupien osalta. Toimenpide-ehdotuksessa 29 (Vahvistetaan kansalaisten mahdollisuuksia lisätä omien viranomaisen hallussa olevien tietojensa saatavuutta ja hyödyntämistä digitaalisessa muodossa purkamalla lainsäädäntöesteitä ja laajentamalla Omadata/MyData-kokeiluja (VM, OM, TEM, OKM)) ja sen toteutuksessa OKM:n rooli olisi hyvä huomioida toimialan tietovarantojen kehittäjänä ja esimerkiksi korkeakoulujen digivision osalta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa myös väliraportissa mainittuja yleisiä tavoitteita hallinnon keventämisestä, tiedon avoimmasta saatavuudesta ja hyödyntämisestä.

Digiosallisuus-osio

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa erityisesti toimenpide-ehdotusta 19. Ehdotusta voisi vielä täsmentää seuraavalla tavalla: Selvitetään mahdollisuudet tukea lasten varhaiskasvatusta ja oppimista sekä perusopetuksen ja toisen asteen oppijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua digitaalisia ratkaisuja hyödyntävään opetukseen ja -opiskeluun, kuten etäopetukseen,

tukemalla laitehankintoja. Selvitetään yliopistoille rahoitusta laadukkaan tarjonnan lisäämiseen ja kehittämiseen (OKM, OPH, VM, kunnat). Ehdotukseen voisi lisätä vielä: ”Tuetaan korkeakouluja kansainvälisen koulutus- ja opetusyhteistyön jatkumisen takaamisessa erilaisin uusien ratkaisuin (OKM, OPH, VM, kunnat)”.

Toimenpide-ehdotus 20:n muotoilu voisi olla yleisempi, jotta se ottaa huomioon laajemman joukon oppijoita. Ehdotamme muotoiluksi: Vahvistetaan digitaalisen etäopetuksen tarjontaa kaikilla koulutusasteilla. Mahdollistetaan etäoppimisen muotoja osana lähiopetusta esim. oppijoille, joiden on väliaikaisesti hankala osallistua lähi- tai kontaktiopetukseen fyysisesti. Kootaan toisen asteen digitaalinen opetustarjonta ja sitä tukeva materiaali avoimesti saataville yhteen paikkaan sekä tuotetaan koordinoitusti lisää digitaalista tarjontaa ja materiaalia (opetussuunnitelman ja tutkinnon perusteiden mukaisiin osiin). (OKM, OPH)

Tiedon hyödyntäminen ja tietovarannot -osio

Opetus- ja kulttuuriministeriön voisi lisätä toimijaksi toimenpide-ehdotukseen 35: ”Tiedolla johtamisen parantamiseksi tulee edelleen edistää tiedon saatavuutta ja ajantasaisuutta sekä edistää uusien analytiikkatekniikoiden kuten koneoppimisen (tekoälyn) käyttöönottoa. Tutkimustiedon saatavuutta ja digitaalisen hyödyntämisen mahdollisuuksia tulee parantaa mm. parantamalla tiedon semanttista yhteentoimivuutta sekä lisäämällä datan eheyttä ja tietoturvaa (VM, LVM, TEM, STM, OKM, muut)”.

Toimenpide-ehdotuksissa on viitattu jo käynnissä oleviin hankkeisiin, joiden osana toimenpiteitä voidaan edistää. Tunnistattekko muita hankkeita, joihin toimenpiteet tulisi kytkeä?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Ei lisättävää.

Keitä toimenpiteissä ja niiden toteutuksessa/mahdollisissa tulevissa hankkeissa tulisi olla mukana ja miten hankkeet tulisi resursoida? Olisitteko itse halukas osallistumaan toteutukseen?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

Nuorisotyön osalta toimijoihin ehdotetaan lisättäväksi Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskus, joka on Helsingin kaupungin hallinnoima osaamiskeskus (toimijat Verke, Helsinki ja Koordinaatti, Oulu). Osaamiskeskus on nimetty vuosille 2020-2023 ja toimii OKM:n rahoituksella.

Vapaamuotoinen lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Edellä mainittujen huomioiden lisäksi on myös tärkeää, että jatkossa kehitettävät ratkaisut ovat kestäviä ja ottavat huomioon jo sektoreilla tehdyn kehitystyön ja yhteistyöfoorumit

Hakalisto Liisi
Opetus- ja kulttuuriministeriö